

[B] **GESCHIEDENIS ZOALS BEKEND.
FRISO WIELENGA EN MARK TRAA OVER
NEDERLAND IN DE TWINTIGSTE EEUW**

Nu het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw alweer bijna voorbij is, zijn algemene geschiedenissen van de twintigste eeuw al lang geen uitzonderingen meer. Met *Nederland in de twintigste eeuw*, van de in Duitsland werkzame historicus Friso Wielenga, heeft ook dit land er weer een overzicht bij. Wielenga opteert voor het perspectief van de “lange twintigste eeuw”, die begon met het ontstaan van de grote politieke partijen vanaf het einde van de negentiende eeuw en eindigde in 2002 met het fenomeen Pim Fortuyn. Zijn aandacht gaat vooral naar de politieke (zowel binnenlandse als buitenlandse) en economische ontwikkelingen in het land.

In slechts 314 pagina's geeft Wielenga een zeer overzichtelijk en analytisch verhaal van Nederlands wedervaren in de vorige eeuw. Zo lezen we hoe de politieke partijen het landsbestuur gingen domineren, hoe Nederland verzuilde en weer ontzuilde, hoe het van een koloniale mogendheid veranderde in

een klein land binnen de Europese Unie en hoe het zich gestaag ontwikkelde tot een moderne en geïndustrialiseerde samenleving. De auteur betoont zich daarbij een zakelijke verteller, die de voornaamste historiografie goed in de vingers heeft en daaruit vakkundig de essentie weet te halen. Dit alles maakt dit overzicht een ideaal werk voor iedereen die even wil weten hoe dit of dat ook alweer in elkaar zat.

Tegelijkertijd echter maakt die aanpak het boek ook een beetje saai. Op het eerste gezicht lijkt dit voort te komen uit het onderwerp zelf. Het stereotype dat in de Nederlandse geschiedenis van de laatste eeuwen zelden iets opzienbarends gebeurt, wordt door Wielenga bevestigd als hij — meteen in de eerste zin van het boek — schrijft dat de politieke geschiedenis van Nederland “geen diepe cesuren, plotselinge breuken of politiek radicalisme met massale aanhang” kent. In plaats daarvan verliep alles “geleidelijk” of was het een logisch gevolg van een zich op de achtergrond al voltrokken hebbende evolutie. Zo waren de invoering van het algemeen mannenkiesrecht in 1917 en de toekenning van de soevereiniteitsoverdracht aan Suriname in 1975 eigenlijk niet meer dan politieke noodzakelijkheden

25 november 1975: de Nederlandse koningin Juliana ondertekent het besluit waarmee de banden tussen het Koninkrijksdeel Suriname en Nederland worden verbroken, Collectie Spaarnestad Photo/ ANP.

en kon het jongerenprotest in de jaren zestig rekenen op het begrip van een elite, die beseftte dat de tijden veranderd waren. Zelfs de industrialisatie van Nederland verliep geleidelijk, zo stelt Wielenga, waardoor deze in vergelijking met andere landen minder vaak leidde tot “ernstige verpaupering en sociale nood”.

Toch volstaat een lezing van het boek om te beseffen dat zich in het Nederland van de vorige eeuw ook heel wat belangwekkende gebeurtenissen hebben voorgedaan. Denk aan de crisis van de jaren dertig of de Duitse bezetting, waarin 75 procent van de joodse inwoners werd omgebracht. Ook vocht Nederland een hevige strijd uit in zijn kolonies in Azië en had het halverwege de jaren zeventig te kampen met Molukse gijzelingsacties. Daarenboven was meer dan eens sprake van een monarchale crisis en van bestuurlijke verlamming als gevolg van politieke onenigheid of was het land in de ban van ludieke of gewelddadige protestacties.

Het probleem lijkt dus niet zozeer het onderwerp van het boek te zijn, maar Wielenga's aanpak. Hij heeft er namelijk voor gekozen om de geschiedenis te verhalen zoals die al bekend is, in een terminologie die al is gekend. In wezen is *Nederland in de twintigste eeuw* een samenvatting van de voornaamste literatuur op dit gebied. Deze samenvatting is vakkundig gemaakt en de literatuur waarop ze is gebaseerd is goed gekozen, maar een eigen analytische bijdrage biedt het boek nauwelijks. Hier en daar is er een beschouwende passage over de evolutie van het buitenlandse beleid van afzijdigheid naar insluiting in een Atlantisch bondgenootschap, of reflecteert de auteur over de houding van de politieke elite, die zich gedurende de hoogdagen van de verzuiling liet kenmerken door een grote onbuigzaamheid, maar in de tweede helft van de twintigste eeuw juist blijf gaf van grote openheid ten aanzien van nieuwe maatschappelijke eisen. Een echte overkoepelende analyse van de tendensen op lange termijn is in dit overzicht echter opvallend afwezig. Kenmerkend is het feit dat Wielenga zijn boek niet afsluit met een algemene beschouwing, maar met een korte schets van de gebeurtenissen sinds de aanvang van de eenentwintigste eeuw.

Ook historiografische discussie is nauwelijks te vinden. Het hele boek is doorspekt met frasen als “terecht concludeert de historicus [...]” of “zoals de

historicus [...] heeft vastgesteld”. In discussie gaan met deze historici doet de auteur niet. De enige echt kritische opmerkingen ten aanzien van bestaande literatuur betreffen de verzuilingstheorie van Arend Lijphart, maar ook deze worden geformuleerd aan de hand van door andere historici geuite commentaren.

Het gevolg van deze aanpak is een zeer gesloten beeld van de Nederlandse geschiedenis. Het boek wekt de indruk dat hét verhaal over de twintigste eeuw in Nederland nu wel bekend is en dat de geschiedschrijving hierover klaar is. Maar niets is minder waar natuurlijk, zoals zonneklaar wordt bij lezing van *De Russen komen*, het in 2009 verschenen boek van de *HP/De Tijd*-journalist, Mark Traa. Centraal hierin staan de nog grotendeels onbekende plannen en strategieën waarmee de Nederlandse bestuurders zich gedurende de Koude Oorlogsjaren — doorgaans in het geheim — voorbereidden op een mogelijke aanval van communistisch Rusland. Het resultaat is een bij momenten ronduit hilarisch relaas van allerlei voorstellen om de bevolking te beschermen. Traa schetst de plannen voor de evacuatie van grote gebiedsdelen, het overbrengen van de elite naar het buitenland, het preventief gevangennemen van binnenlandse communisten en het voorzien van schuilmogelijkheden ter bescherming tegen de zogenaamde *fall-out* (radioactieve neerslag na een atoomexplosie).

Uit het boek komt het beeld naar voren van voorbereidingen die zowel heel gedetailleerd, als volkomen ontoereikend en illusoir waren. Zo was in sommige gemeenten — zoals in Veldhoven en Woensdrecht — het aantal te evacueren kippen al geteld, en in Alphen aan den Rijn was vastgelegd bij welke fabriek precies er een kantinewagen zou staan om vluchtelingen versterking te bieden. Tegelijkertijd echter werden vele speciaal aangelegde schuilkelders nooit voorzien van bevoorrading en was duidelijk dat de meeste evacuatieplannen in de praktijk volkomen in het honderd zouden lopen. De auteur zelf lijkt er in ieder geval niet uit te raken of de voorbereidingen zinloze verspilling betekenden, of dat ze juist tekort schoten. Zo beklaat hij zich meermaals over de hoeveelheid nutteloos bestede ambtenarenuren, maar stelt hij ook herhaaldelijk dat er voor de beveiliging te weinig geld werd uitgetrokken.

Traa heeft overduidelijk zeer veel archiefmateriaal ingezien en een schat aan fascinerende informatie

bovengehaald, maar gaat in zijn verslag van dat onderzoek helaas weinig systematisch te werk. Aanvankelijk bereidde men zich voor op een aanval met tanks, vanaf halverwege de jaren vijftig op een atoomaanval. In het boek lopen beide voorbereidingsstrategieën vaak nogal door elkaar heen of wordt abrupt van het ene decennium naar het andere gesprongen. Enige historische situering van de plannen zou het verhaal ten goede komen, maar deze is — anders dan in Wielenga's werk dat eigenlijk één grote historische situatieschets is — opmerkelijk afwezig. Ook aan de ontwikkelingen in de Sovjet-Unie wordt niet de minste aandacht besteed. Door dit gebrek aan historische inkadering wordt jammer genoeg nooit duidelijk waarom aan al deze plannen nu eigenlijk zoveel tijd en geld werden besteed. In tegenstelling tot Wielenga probeert Traa dus nauwelijks om het verleden begrijpelijk te maken, maar opteert hij voor een vermakelijk boek.

Eigenlijk is een boek dat meer verschilt van *Nederland in de twintigste eeuw* nauwelijks denkbaar. Waar Wielenga zijn onderwerp systematisch en helder, maar een beetje droog uiteenzet, opteert Traa voor een grappig, maar warrig verslag; en waar Traa kiest voor origineel bronnenonderzoek, stelt Wielenga zich tevreden met een literatuurstudie. De combinatie van beide boeken is echter zeer mooi: Wielenga levert de achtergrond ten aanzien waarvan de voorbereidingsplannen kunnen worden begrepen, en Traa's archiefonderzoek maakt duidelijk dat hét verhaal over de geschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw — gelukkig — nog niet is verteld.

NELE BEYENS

MARK TRAA, *De Russen komen! Nederland en de Koude Oorlog*, Athenaeum-Polak & Van Gennep, Amsterdam, 2009, 250 p.

FRISO WIELENGA, *Nederland in de twintigste eeuw*, Boom, Amsterdam, 2009, 362 p.